

Gondolatok a tanácsi és tömegszervezeti vezetők tájékoztatásáról

Ma már szinte senki sem vitatja, hogy a megyei könyvtárak egyik fő funkciója a tájékoztatás, hogy az általános és szakmai tájékoztatás bázisaivá, információs központokká kell válniuk. Nem ilyen egyértelmű azonban, hogy *milyen tájékoztatási feladatokat vállaljon a megyei könyvtár*, vagyis kiknek, miről és milyen tájékoztatást adjon, szolgáltatásokat nyújtson? Ezekre a kérdésekre a gyakorlat adja meg a pontos választ, a jelentkező igények határozzák meg a tennivalókat. A tájékoztató szolgálat tervszerű, tudatos fejlesztése viszont csak úgy valósítható meg, ha *bizonyos igényfajtákkal eleve számolunk*, azaz nemcsak a meglévő, hanem a lehetséges igényekhez is alkalmazkodunk munkánkban, célkitűzéseinkben. A könyvtár elébe is mehet az igényeknek, formálhatja is azokat. Az alábbiakban a feladatok tisztázásához szeretnénk hozzájárulni néhány gondolattal, kiemelve az egyik legfontosabb „területet”, a tanácsi, párt- és tömegszervezeti (KISZ, szakszervezet, Hazafias Népfront) vezetők tájékoztatását a tájékoztató munka mindennapi gyakorlatának tapasztalatai, gondoljai alapján.

A gazdaságirányítási reform bevezetésével előtérbe került a vezetés, a szervező és irányító munka színvonalának emelése, ami a reform sikerének egyik legfontosabb tényezője. Nem szorul bizonyításra, hogy e tekintetben kiemelkedő fontosságú a tanácsok és pártbizottságok, valamint a tömegszervezetek vezető beosztású dolgozóinak tevékenysége. Az is ismeretes, hogy a vezetőknek nagy elfoglaltságuk miatt kevés idejük jut arra, hogy az újságok, folyóiratok, könyvek és egyéb információ-hordozók áradatából *kiválogassák az őket érdeklő anyagot*. Tájékoztatásuk éppen ezért fontos, megoldásra váró feladat, amelyben komoly szerepet vállalhatnak a megyei könyvtárak, hiszen ők funkciójuknál, helyzetüknél fogva legalkalmasabbnak látszanak erre a feladatra. Állandó, közvetlen kapcsolatban vannak a tanácsokkal, a megyei pártbizottságokkal, a tömegszervezetekkel, ismerik problémáikat, a helyi gondokat, teendőket. Rendelkezésükre áll a könyv- és folyóirattermés zöme, amelynek áttekintésével, valamint a központi információs szervek szolgáltatásainak közvetítésével jelentősen segíthetik a vezetők munkáját, önképzését, a hazai és külföldi tapasztalatok megismerését. Igen jók tehát a lehetőségek arra, hogy a megyei könyvtárak a tanácsi és tömegszervezeti vezetők tájékoztató bázisaivá, mintegy *referenzs-könyvtáraivá* váljanak, fejlődjenek. Erre egyébként van is igény. A Könyvtáros 1969. évi 12. számában számoltunk be arról (Társadalomtudományi tájékoztatási igények egy megyei könyvtárban), hogy a Debreceni Megyei Könyvtárba a referenz-kérdések csaknem egyharmada a tanácsi, párt- és tömegszervezeti vezetőktől érkezik, s a kérdések száma évről évre emelkedik, különösen 1968. január 1-óta. Ettől az időponttól kezdve havonta megjelenő kurrens bibliográfiai jegyzéket is kiad a könyvtár számukra, amivel felhívja figyelmüket tájékoztató szolgálatára. Más könyvtárak adatai is bizonyítják, hogy a tájékoztatási igények egyik fő forrása már ma is a tanácsi és tömegszervezeti munka, s a jövőben még inkább az lehet.

Közelebről vizsgálva a tennivalókat, mindenekelőtt az a kérdés vár feleletet, hogy *milyen területeken*, ismeretágakban nyújthatnak segítséget, adhatnak tájékoztatást a megyei könyvtárak a tanácsi és tömegszervezeti vezetőknek. Az ún. referenzszintig valamennyi szakterületen, önerőből vagy az országos tájékoztatási szervek, információs központok szolgáltatásainak közvetítésével. A helyi igényektől és a könyvtár lehetőségeitől függően azonban néhány területen alaposabb tájékoztatásra, magasabb szintű szolgáltatásokra is gondolhatnak. Ha az irodalomanyag lehetővé teszi, a vezetők tudományos kutatómunkáját is segíthetik. Helyismereti témákban például feltétlenül, hiszen a helyi vonatkozású irodalom, információk elsősorban a megyei könyvtárakban található meg. (A helyismereti gyűjtő és feltáró munka minden megyei könyvtárnak önálló feladata, s az országos jellegű tájékoztatásokat is a helyi követelményekhez kell igazítani a könyvtárnak.) Vállalni lehet a tudományos kutatás segítségét ideológiai, művelődéspolitikai, közéleti, az ízlésneveléssel összefüggő témakörökben is, valamint a vezetés- és szervezéstudomány területén. Hasonlóan fontos a tájékoztatás a munkapszichológiai, általában a munkaügyi, továbbá az etikai, szociológiai, oktatásügyi kérdésekben. A gazdasági és politikai — főként külpolitikai — tájékoztatás is elsőrendű feladat, bár itt — mint ismeretes — csak a retrospektív feltárásban lehet meghaladni a referenzszintet. Könyvtári érdek, hogy a *könyvtárügy helyzetéről* is frissen, alaposan tájékozottak legyenek a vezetők. A megyei könyvtáraknak segíteniük kell a tanácsi és tömegszervezeti vezetők *önképzését, továbbképzését* is. Elsősorban a marxizmus-leninizmus esti egyetemen, a politikai főiskolán stb. tanuló funkcionáriusok számára kell rendelkezésre bocsátani a

megfelelő könyveket, cikkeket, a szemináriumi beszámolókhöz, szakdolgozatokhoz pedig irodalomjegyzékeket kell összeállítani.

A tanácsi és tömegszervezeti vezetők tájékoztatásában nagyon fontos, hogy a könyvtár könnyítse meg a szükséges információ, közlemény kiválasztását, megelőzve kérdéseiket, ráirányítva figyelmüket bizonyos dolgokra. A figyelőszolgálatoszerű bibliográfiák, irodalmi szemlék stb. elébe mennek az igényeknek, biztosítják a folyamatos tájékozódást, rajtuk keresztül állandóan *friss ismeretanyagról* szerezhetnek tudomást a vezetők. Természetesen meg kell teremteni a színvonalas visszakereső tájékoztatás lehetőségét is. Ez nagyon lényeges dolog, mert az erre irányuló igényeknek mindig meghatározott szükséglet a forrása, s kielégítésük közvetlenül befolyásolja a vezetők tevékenységét.

A párt- és tanácsi szervek referenz-kérdéseinek zömére a hagyományos módon — adatszolgáltatással, irodalomku- atással — lehet válaszolni. Ezeknek a száma nyilván tovább emelkedik, de az is várható, hogy az új fajta — néhol máris jelentkező — igények aránya nőni fog. A Debreceni Megyei Könyvtárban már beszédvázlatok, *referátumok összeállítását* is kérték, aztán előadások tartásával bízták meg könyvtárosokat, továbbá *véleményt kértek döntéshez*, javaslatételhez, tervelőkészítéshez. A véleményezés mint könyvtári szolgáltatás természetesen csak akkor valósulhat meg, ha a könyvtárosok szakértőként tudnak hozzászólni bizonyos kérdésekhez. A *szakreferensek* foglalkoztatásával megteremtődnek ennek a feltételei. A magasan és sokoldalúan képzett tájékoztató könyvtárosokkal megvalósíthatók más, magasabb rendű szolgáltatások is. Elképzelhető, hogy a nyelvismerettel rendelkező könyvtárosok adott esetben fordításokat is vállaljanak a tanácsi és pártszervek számára.

A tájékoztatásnak mindig követelménye a pontosság és a gyorsaság, ám a tanácsi és tömegszervezeti vezetők esetében — fontos, nagyhorderejű döntésekről, tevékenységről lévén szó — különösen kiemelkedő szerepe van a *megbízhatóságnak*, a szakszerűségnek, s az esetek túlnyomó többségében a gyorsaságnak is. Mindezt csak akkor tudja a könyvtár megvalósítani, ha megfelelő tájékoztatási segédesszközök állnak rendelkezésére. A korszerű katalógusrendszer — vagyis az állomány sokoldalú, színvonalas feltárása —, a jól összeállított segédkönyvtár, a hazai és külföldi referáló lapok és más információs periodikák stb. mellett előtérbe kerülnek a házilag készített tájékoztatási segédletek. A *könyvtárban összeállított adattárak*, mutatók, cédulajegyzékek, a tájékoztatásokról vezetett nyilvántartás stb. szerepe nagyon fontos, mert ezek a már meglévő, rendszerint helyi igényekhez alkalmazkodnak; mikroanalitikus feltárára törekednek; naprakészek; sokrétűbbek, mint a központilag előállított segédletek; a könyvtáros is könnyebben kezeli őket — azaz: nagyon meggyorsítják a keresést, emelik a tájékoztatás színvonalát.

A tájékoztató szolgálat fejlesztésének egyik kulcskérdése a megyei *könyvtárak gépesítése*, technikai felszerelésük korszerűsítése. Főként a gépesítés ütemének fokozására lenne szükség; jelen esetben a gépi feldolgozás és adatfeltárás, valamint a sokszorosítás és másolás előnyeit emelnénk ki. A gépesítés a tájékoztatás hatékonyságának egyik számottevő biztosítója: az aktív tájékoztatás termékei így szélesebb körbe jutnának el, tartalmasabbak, szebbek, gyakoribbak lehetnének, a visszakereső tájékoztatást pedig alaposan kibővítené, felgyorsítaná. Gondolni lehet *másolatok készítésére* is, amiket ma még alig-alig kérnek a megyei könyvtáraktól, s azok nem is igen tudják teljesíteni ezeket a kéréseket.

A párt- és tanácsi vezetés színvonalas tájékoztatása elképzelhetetlen a többi információs szervvel, könyvtárral való együttműködés nélkül. Alapvető fontosságú a *könyvtárközi kölcsönzés* (nemzetközi méretekben is!), a szoros kapcsolat a Magyar Távirati Irodával és az újságokkal — főként a helyi lapokkal —, valamint a levéltárakkal, múzeumokkal, a Központi Statisztikai Hivatal helyi kirendeltségeivel. Tudjon a könyvtár a tömegszervezeti — elsősorban az MSZMP megyei bizottságai mellett működő — *archívumok tevékenységéről* is, hiszen sokszor az is nagy segítség a vezetőnek, ha felvilágosítást kap arról, hogy a kért információt hol, melyik intézménytől kaphatja meg. Előrelépés lenne, ha a megyei könyvtárak rendszeresen megküldenék egymásnak *tájékoztatási kiadványaikat*, a kis példányszámú sokszorosítványokat is. Nem volna haszontalan, ha bizonyos irodalomjegyzékeket, adatösszeállítókat is eljuttatnának a többi könyvtárhoz.

A tanácsi, párt- és tömegszervezeti vezetés tájékoztatási igényeinek színvonalas kielégítése nagy mértékben hozzájárulhat a *könyvtárak társadalmi rangjának emeléséhez*. A könyvtár hatékony társadalmi tényezővé válhat, ráirányíthatja a vezetők figyelmét saját problémáira is. Ha a vezetők látják, hogy gyors és pontos tájékoztatást kapnak, nő a szemükben a könyvtár tekintélye. Ha saját munkájukban tapasztalják a könyvtár hasznos segítségét, többre értékelik a könyvtáros munkáját is. S mindez kedvezően befolyásolja őket a könyvtárüggyel kapcsolatos véleményalkotásban, döntések meghozatalában. A párt, a tanácsok és a tömegszervezetek erkölcsi támogatása

a társadalom szélesebb rétegeit is a könyvtárak mellé állíthatja. S előbb-utóbb nő az anyagi támogatás is. (Amikor a Debreceni Megyei Könyvtár 1968 elején megkezdte a már említett tájékoztató jegyzék kiadását, csak stencil-gépen tudták azt sokszorosítani. Aztán az Egyetemi Könyvtár segített, vállalta a jegyzék rotaprint eljárási sokszorosítását. Néhány hónap elteltével a megyei tanács vezetői, látván a jegyzék hasznát, lehetővé tették a könyvtár számára egy modern xerográfiai berendezés megvásárlását. 1968 októberében már üzemelt is a gép. A sokszorosítási gondok tehát 10 hónap alatt megoldódtak, növelni lehetett a példányszámot, kiterjeszthettük a tájékoztatást a gazdasági vezetőkre, valamint a vidéki párt- és tanácsi vezetőkre is, kiadhattuk a jegyzék éves kumulációját.) A tanácsi és pártszervek munkájának figyelemmel kísérése, igényeik számontartása még nehéz körülmények között is hamarosan magával hozza az erkölcsi és anyagi támogatás növekedését.

A megyei könyvtárak információs szolgálatának megerősítése, a tájékoztatási tevékenység tökéletesítése segíti a politikai és társadalmi vezetés erősödését, fejlődését, és ez azzal jár, hogy növekszik a könyvtár társadalmi súlya, rangja, s nagyobb társadalmi támogatásban is részesül.

Bényei Miklós

A tudományos és szakkönyvtárak helyzete a statisztikai adatok tükrében

Magyarországon tulajdonképpen csak 1953 óta folynak törekvések általánosan használható könyvtári statisztika kialakítására. Ennek a munkának számos nehezen leküzdhető, objektív akadálya van. Ilyen mindenekelőtt a könyvtári tevékenységek nehezen mérhető volta: mit tekintünk könyvnek? ki számít a könyvtár használójának? hogyan mérjük a tájékoztató tevékenységet? Világszerte súlyos problémát okoznak ma is ezek a régi eredetű kérdések, s a válaszok — többnyire csupán kompromisszumok — egy-egy országon belül is változóak.

A tudományos és szakkönyvtárak 1968. évi statisztikai adatgyűjtése

A legutóbbi adatgyűjtés a magyar tudományos és szakkönyvtárak igen nagy hálózatát összefogó 13 nagy könyvtári hálózatra, továbbá tíz nagy, hálózaton kívüli könyvtárra terjedt ki. A különböző kategóriákba sorolt könyvtárak eltérő számú kérdésre adtak választ. Az A-kategóriába 26 könyvtár került, a B-kategóriába azok, melyek bizonyos működési feltételeknek megfelelnek (a fenntartó szerv gondoskodik az üzemeltetés feltételeiről, a könyvtárt e célra alkalmazott vagy kijelölt személy kezeli, az állomány feltárt, s a könyvtár állományát a használók rendelkezésére bocsátja). A további könyvtárak a C-kategóriába kerültek. Míg az A- és B-kategóriába tartozó könyvtárak helyzetükre és működésükre vonatkozólag többféle adatot közöltek, addig a C kategóriájúak csupán évvégi állományadataikat adták meg.

Az adatgyűjtés eredményeit tartalmazó táblázatgyűjteményt (dr. Ekés Mihályné szerkesztésében) a Művelődésügyi Minisztérium 1970-ben tette közzé. Az adatok elemzését tartalmazó tanulmány sajtó alatt van.

A könyvtárak száma és megoszlása

Az 1968-as adatgyűjtés szerint Magyarországon 1708 tudományos és szakkönyvtár volt. Az említett 26 A-kategóriájú könyvtáron kívül 918 a B-, és 764 a C-kategóriába került. (Sajnos, az utóbbi két kategória elhatárolását célzó feltételek nem bizonyultak kielégítően egyértelműeknek, s ez az adatgyűjtés során problémákat okozott.)

A hálózatok közül adataink szerint a műszaki-termelési hálózat (830 könyvtár) és az orvostudományi (392 könyvtár) a legnagyobb. A felügyeleti hatóságok közül az Egészségügyi Minisztérium (392 könyvtár) és a Művelődésügyi Minisztérium (385 könyvtár) alá tartozott a legtöbb könyvtár.

A jelenleg érvényes gyűjtőköri együttműködési rendelet szempontjait tekintve a könyvtárak igen nagy többsége (1648) helyi jellegű szakkönyvtár, a 44 tudományági szakkönyvtár közül 21 akadémiai intézeti könyvtár. Az országos jellegű könyvtárak száma 16.

A tudományos és szakkönyvtárak legnagyobb része vállalati, üzemi, intézményi (983), illetve tanszéki, klinikai könyvtár (462).

A könyvtárak nagyságát tekintve csak az állomány mennyisége alapján lehetett csoportokat képezni, mivel a C-kategóriájú könyvtárakra vonatkozólag csak ez az